

Jinoyat huquqi modulidan oraliq nazorat kazusiga javoblar

2 kazus

Komila o'zining ichkilikboz erini yo'qotish uchun uni zaharlamoqchi bo'ladi. Shu maqsadda u ichiga o'ldiradigan dozada solib, ikkita kotlet tayyorladi. Kechki ovqat paytida Komila zaharlangan kotletlarni erining oldiga qo'ydi. Ammo eri do'stinikidan ovqatlanganini aytib, kotletlarni emadi. Tergovchi Komilaning harakatini Jinoyat Kodeksining 25,97-moddasi 1-qismi bilan kvalifikatsiya qildi. Himoyachi esa Komila 26-moddaga asosan jinoiy javobgarlikka tortilmasligi kerak, chunki u erini kotletlarni yeyishga majburlamagan deydi.

Bo'lib o'tgan voqeani o'rganing, qilmishni yuridik tahlil eting (ob'yekt, ob'yektiv tomon, sub'yekt va sub'yektiv tomonlarini aniqlang)

Jinoyat kodeksi hamda tegishli Oliy sud Plenumi qaroriga asoslanib tergovchi, advokat hamda sud tomonidan qilmishga berilgan huquqiy baholarning har birini muhokama qiling va unga nisbatan o'z fikringizni bayon eting.

Ushbu berilgan vaziyatga quyidagi asoslarda izohlashni ma'qul deb topdim. Avvalo, biz bunda „jinoyat“ nima va uning turlari, ijro etilish holatlari haqida to'xtalib o'tmoqchiman. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 14-moddasi bizga „jinoyat tushunchasi“ni quyidagicha ta'riflaydi;

„Ushbu Kodeks bilan ta'qiqlangan, aybli ijtimoiy xavfli qilmish (harakat yoki harakatsizlik) jazo qo'llash tahdidi bilan jinoyat deb topiladi.

Ushbu Kodeks bilan qo'riqlanadigan ob'yektlarga zarar yetkazadigan yoki shunday zarar yetkazish real xavfni keltirib chiqaradigan qilmish ijtimoiy xavfli qilmish deb topiladi.”

Mazkur Kodeksning 2- moddasining birinchi qismida quyidagilar keltirib o'tilgan;

„Jinoyat kodeksining vazifalari shxsn, uning huquq va erkinliklarini, jamiyat va davlat manfaatlarini, mulkni, tabiiy muhitni, tinchlikni, insoniyat xavfsizligini jinoiy tajovuzlardan qo'riqlash, shuningdek jinoyatlarning oldini olish, fuqarolarni respublika Konstitutsiyasi va qonunlariga rioya qilish ruhida tarbiyalashdan iboratdir” deyilgan.

„Jinoyat tushunchasi “ ga ko'ra biz kazusdagi vaziyatdan kelib chiqib, jinoiy qilmish qasddan odam o'ldirishga qaratilgan bo'lib, jinoyatning ob'yekti o'zga shaxsning ya'ni Komilaning erini hayoti hisoblanadi.

Ob'yektiv tomoni; o'zga shaxsni huquqqa xilof ravishda hayotdan mahrum qilishdan iborat.

Jinoyat sub'yekti; jinoiy qilmishni sodir etayotgan shaxs ya'ni Komila.

Qasddan odam o'ldirish jinoyatining sub'yektiv tomoni aybning qasd shakli bilan tasniflanadi.

Qasddan odam o'ldirish jinoyati ob'yektiv tomonining zaruriy belgisi aybdorning sodir etgan qilmishi(harakati yoki harakatsizligi) bilan jabrlanuvchining kelib chiqqan o'limi o'rtasida sababiy bog'lanish mavjudligi hisoblanadi.Qasddan odam o'ldirishga suiqasd qilish faqat to'g'ri qasd bilan sodir etilishi mumkin.Ya'ni ; bunda aybdor o'z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, jabrlanuvchining o'limiga ko'zi yetgan va uni o'ldirishni istagan bo'ladi,biroq o'lim aybdorning irodasiga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra kelib chiqmaydi.Ushbu vaziyatda tergovchi Komilaning harakatini Jinoyat Kodeksining 25, 97-moddasi 1- qismi bilan to'g'ri malakalagan.Vaholanki,25-moddasi „Jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va jinoyat sodir etishga suiqasd qilish” deb nomlangan.Shu moddada quyidagicha tasniflangan;

„Shxasning qasddan qilinadigan jinoyatni sodir etish yoki yashirish uchun shart-sharoit yaratuvchi qilmish o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra sodir etilishi bohlangunga qadar to'xtatilgan bo'lsa, bunday qilmish jinoyatga tayyorgarlik ko'rish deb topiladi.

25- moddaning 2- qismiga ko'ra qasddan sodir etilladigan jinoyat boshlanib, shaxsga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxiriga yetkazilmagan bo'lsa, jinoyat sodir etishga suiqasd deb topiladi.

Shu moddaning keying qismida,,Jinoyatga tayyorgarlik ko'rganlik va jinoyat sodir etishga suiqasd qilganlik uchun javobgarlik ham ushbu kodeks Maxsus qismining tamom bo'lgan jinoyat uchun javobgarlikni belgilovchi moddasiga muvofiq hal qilinadi.

Shuningdek O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2004 yil 24 sentabrdagi 13-sonli „Qasddan odam o'ldirishga oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida”gi qarorining 3- bandida quyidagicha izohlab o'tilgan.

„Qasddan odam o'ldirishga odam o'ldirishga suiqasd qilish faqat to'g'ri qasd bilan sodir etilishi mumkun,chunki bunda aybdor o'z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, jabrlanuvchining o'limiga ko'zi yetgan va uning o'limini istagan bo'ladi,biroq o'lim aybdorga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra(jabrdiydaning faol qarshiligi ,boshqa shaxslarning aralashuvi, jabrlanuvchiga o'z vaqtida tibbiy yordam ko'rsatilganligi va h.)yuz bermaydi.

Shu sababli aybdorning jabrlanuvchini hayotdan mahrum etish niyatida harakat qilgan-qilmaganligini, o'lim yuz berishini istagan- istamaganligini va qanday holatlar istalgan natija yuz berishiga to'sqinlik qilganligini aniqlash zarur.

Vaholanki, 5-bandida;,,Agar qilmishda Jinoyat kodeksi 97-moddasining 2- qismida ko'rsatib o'tilgan kvalifikatsiya belgilari ,shuningdek, mazkur kodeksning 98-101-moddalarida nazarda tutilgan jazoni yengillashtiruvchi holatlar mavjud bo'masa, masalan, qotillik bezorilik tuyg'ulari bilan emas,balki o'zaro janjal yoki urishish natijasida,rashk tufayli,o'ch olish, hasad, adovat, nafrat oqibatida sodir etilgan bo'lsa,qasddan odam o'ldirish jinoyati Jinoyat kodeksining 97- moddasining birinchi qismi bo'yicha kvalifikatsiya qilinadi.

Shu qarorning 12- bandida quyidagicha keltirilib o'tilgan;

O'ta shafqatsizlik bilan odam o'ldirish usullariga , jumladan,hayotdan mahrum etishdan oldin yoki qotillik sodir etish jarayonida jabrlanuvchini qiynoqqa solish yoki unga qattiq azob yetkazish bilan bog'liq (kuchli og'riq beruvchi zahardan foydalanish , tiriklayin,tiriklayin yoqib yuborish ,uzoq muddat ovqat, suv bermaslik) hollarini ham kiritish mumkin...

Yuqodagi fikrlar va asoslarga tayangan holatda ,kazusdagi vaziyat bo'yicha tergovchi Komilaning harakatini Jinoyat kodeksining 25,97-moddasi 1- qismi bilan to'g'ri malakalagan.Chunki 25- moddaning 2- qismiga ko'ra qasddan sodir etiladigan jinoyat boshlanib, shaxsga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra, oxiriga yetkazilmagan bo'lmagan bo'lsa, jinoyat sodir etishga suiqasd deb topiladi.

Shu moddaning 3- qismiga ko'ra jinoyatga tayyorgarlik ko'rganlik va jinoyat va jinoyat sodir etishga suiqasd qilganlik uchun javobgarlik ham ushbu Kodeks **Maxsus qismining** tamom bo'lgan jinoyat uchun javobgarlikni belgilovchi moddasiga muvofiq hal qilinadi.

Mazkur holar bo'yicha himoyachining fikri noto'g'ri.

Chunki Jinoyat kodeksining 26- moddasida shaxsning jinoyatga tayyorgarlik ko'rish harakatlarini yoki jinoyat sodir etishga bevosita qaratilgan harakatlarini oxiriga yetkazish mumkinligini anglagan holda, shuningdek jinoiy oqibat kelib chiqishi mumkinligini anglagan holda,shunday oqibat kelib chiqishining jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish deb topiladi.Jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish javobgarlikni istisno qiladi.

Kazusdagi vaziyat boyicha; Komila dastlab erini zaharlab o'ldirish maqsadida zaharlangan kotlet tayyorlab, uni yeyishi uchun erini oldiga qo'ydi.Lekin erini qorni to'qligi uchun kotletni yemadi va uning o'limi yuz bermadi.Ya'ni jinoiy qilmishning

oqibati jinoyat sub'yektiga, ya'ni Komilaga bog'liq bo'lmagan sabablarga ko'ra yuz bermadi. Bu holatda agarda, Komila dastlab erini zaharlab o'ldirish uchun zaharlangan kotletlarni tayyorlab, keyin o'zining harakatini bilgan holda, o'zining fikridan qaytganda, bu oqibatni oldini olish maqsadida uni eriga bermasdan tashlab yuborganida Jinoyat kodeksining 26-moddasi qo'llanilib, Komilaning javobgarligi istisno etilishi mumkin edi.

Shu o'rinda mamlakatimizning bosh qomusi bo'lmish Konstitutsiyamizning 24-moddasini keltirib o'tmoqchiman;

24-modda; Yashash huquqi har bir insonning uzviy huquqidir. Inson hayotiga suiqasd qilish eng og'ir jinoyatdir.

Shunday muqaddas va bebaho inson hayoti Bosh qomusimizda ham e'tirof etilganligini ko'rishimiz mumkin.

Sud-huquq sohasidagi odam o'ldirishga suiqasd haqidagi ishlarni ko'rib chiqishda jinoiy harakatning natijasi, o'lib bo'lmaganligi sabalarini aniqlash zaruratini avvalo bosh maqsad Nega-ki, jinoiy harakati sodir etuvchi jinoyatni vaqtincha yoki majburan to'xtatish emas, balki o'z xohishi bilan to'xtatishi mumkin. Bunda uning o'z xohishi va jinoyatning to'xtalishi mumkin. Shunga qaramay jinoyat huquqining nazariyasi va amaliyoti shuni inobatga oladiki, odamni qasddan o'ldirishga suiqasddan so'ng bunday harakatni takrorlashdan bosh tortish, qilmishning kvalifikatsiyasiga ta'sir qilmaydi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining „Qasddan odam o'ldirishga oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida“ gi qarorning 5- bandida ;

„Aybdorning qasdi to'g'risidagi masalani hal qilishda sudlar sodir etilgan jinoyat holatlarining barcha tomonlari yig'indisini inobatga olishlari va jumladan, jinoyatni sodir etish usuli va qurolini, jarohatlarning sonini, xarakterini, joylashishini va boshqa yetkazilgan shikastlarni, jinoiy harakatlarning to'tash sabalarini, shuningdek aybdor va jabrlanuvchining voqeagacha bo'lgan fe'l-atvorini, ularning o'zaro munosabatini, harakatlarining xarakterini e'tiborga olishlari lozim“ligi ko'rsatilgan.

Qasddan odam o'ldirishga suiqasd faqatgina to'g'ri qasd bilan sodir etishi mumkin, ya'ni aybdor qilmishining ijtimoiy xavfliligi va qonunga xilofligini tushungan, qilmishlari natijasida jabrlanuvchining o'limini oldindan bilgan va shuni xohlagan, lekin bunday natijalar uning xohishiga qaramasdan obyektiv sabablarga sodir bo'lmadi (masalan qorni to'qligi sababli kotletlarni yemadi)

Masalan; jinoyatning o'ch olish, rashk motive bilan sodir etilganligi aniqlansa, aybdorning qilmishi Jinoyat kodeksi 97- moddasi 1- qismi bilan kvalifikatsiya

qilinadi. Bunda o'ch olish motivi jabrlanuvchining xulq –atvori, xatti-harakati tufayli bevosita odam o'ldirishdan oldin yoki ancha ilgari vujudga kelishi mumkin.

Xulosa shuki;Tergovchi Komilaning harakatini Jinoyat Kodeksining 25 va 97-moddasi 1- qismi bilan to'g'ri malakalagan.

Foydalanilgan adabiyotlar;

- 1. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi.**
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2004 yil 24 sentabrdagi qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksiga sharhlar.